

**BALLETS RUSSES'ÜN KISA TARİHÇESİ, SAHNE VE KOSTÜM
TASARIMLARININ İNCELENMESİ¹**

*BRIEF HISTORY OF BALLETS RUSSES AND OVERVIEW OF
STAGE AND COSTUME DESIGN*

Murat KURTULMUŞ*

*Geliş Tarihi: 29.02.2024
(Received)*

*Kabul Tarihi: 22.10.2024
(Accepted)*

ÖZ: Sergei Diaghilev, 1872-1929 yılları arasında yaşamış bir Rus sanatçı ve yönetmendir. 1905'ten itibaren Paris'te Rus sanatını tanıtmaya başlamıştır. Özellikle 1909'da Paris'e götürdüğü ilk bale topluluğu olan "Ballets Russes", büyük bir başarı elde etmiştir. Bu toplulukta yer alan dansçılar arasında Vaslav Nijinsky ve Tamara Karsavina gibi ünlü isimler bulunmaktadır. Diaghilev, sadece bir sanatçı olarak değil, aynı zamanda bir yönetici olarak da büyük bir başarı elde etmiştir. Topluluğun gösterilerine sanatsal birikimi ve serüvenci ruhu yansımıştır. Diaghilev'in en büyük katkıları arasında, çağın önde gelen ressamlarının ve bestecilerinin topluluğa eserler yaratmasını sağlamak ve yeni yetenekleri keşfetmek yer almaktadır. Ballets Russes topluluğu, sahne tasarımı ve kostüm tasarımı açısından da büyük ilgi çekmiştir. Sahne tasarımcıları, koreografinin ana çizgilerini dahi belirlemiştir. Bu dönemde üretilen eserler, günümüzde bile sanat dünyasında önemli bir yere sahiptir. Bu makale, Ballets Russes'ün kuruluşunu, Rus sanatının Avrupa'ya tanıtılmasını ve sahne tasarımının bale sanatındaki önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ballets Russes, Sergei Diaghilev, Dekor, Sahne Tasarımı, Kostüm Tasarımı.

ABSTRACT: Sergei Diaghilev was a Russian artist and director who lived between 1872 and 1929. From 1905 onwards, he started to promote Russian art in Paris. Especially "Ballets Russes", the first ballet company he took to Paris in 1909, achieved great success. Among the dancers in this company were famous names such as Vaslav Nijinsky and Tamara Karsavina. Diaghilev achieved great success not only as an artist but also as a manager. His artistic background and adventurous spirit were reflected in the performances of the company. Among Diaghilev's

¹ Bu makale, 1999 tarihinde Dr. Cem Ertekin danışmanlığında hazırlanan "Ballets Russes'ün Kısa Tarihçesi ve Giysi Tasarımlarının İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Bale Anasanat Dalı, muratkurtulmus@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9553-9054.

greatest contributions were to encourage the leading painters and composers of the era to create works for the company and to discover new talents. The Ballets Russes company also attracted great attention in terms of stage design and costume design. Stage designers even determined the main lines of choreography. The works produced in this period have an important place in the art world even today. This article emphasises the foundation of Ballets Russes company, the introduction of Russian art to Europe and the importance of stage design in ballet art.

Key Words: Ballets Russes, Sergei Diaghilev, Decor, Stage Design, Costume Design.

1. GİRİŞ

Bale tarihi incelendiğinde karşımıza birçok gelişme, yenilik ve devrim niteliği taşıyan tarihî olaylar çıkar. Bale ilk olarak İtalya'da Rönesans Döneminde ve daha sonra Fransız saraylarında atılan ilk tohumlardan itibaren büyük bir evrim geçirecek günümüze dek gelir ve dünya sanatları arasındaki vazgeçilmez yerini alır. Bale sanatının evriminde rol oynayan önemli kilometre taşları arasında; saray ve salon danslarının profesyonel olarak tiyatro sahnelerine taşınması, özel bale eğitiminden akademik ekol eğitimine geçilmesi, kadın ve erkek dansçı arasındaki öncelik statüsünün değişerek her iki cinsin eşit değere gelmesi, koreografların kapsamlı bale bilgisi ile yeteneğe dayalı bir biçimde koreografilerini oluşturmaları, sahneyi aydınlatmak için mum kullanımından gaz lambasına, sonraları da elektrikle geçilmesi, klasik bale tekniğindeki gelişmeler ve yeni ekollerin ortaya çıkması sayılabilir.

Bale sanatı bu gelişme süreci içinde Romantizm gibi sanat akımından da etkilenecek sahne sanatları içindeki vazgeçilmez yerini sağlamlaştırır. Önceleri Avrupa'da gözlemlenen bu gelişmeler 18. yüzyılın sonlarına doğru Rusya'da da yaşanmaya başlar. 19. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da opera sanatına ilginin artmasıyla bale sanatında geçici bir duraklama oluşmasına karşın Rusya'da bale büyük bir yenilenme ve gelişme içindedir. Bu süreçte çok yetenekli ve becerikli bir organizatör olan Sergei Diaghilev, Rus balesini alarak Avrupa'ya taşır ve bu yeniliklerden Avrupa izleyicisini haberdar etmiş olur. Diaghilev, çabalarıyla döneminin balesini en üst düzeye çıkarmakla kalmaz, balenin yeniden Avrupa'da çok izlenen bir sanat dalı olmasını sağlar. Bunu sadece bale sanatı ile sağlayamayacağını anlayan Diaghilev, çok akılcı bir girişimle çevresine birçok entelektüel sanatsever dansçı, besteci, koreograf, ressam, dekor ve giysi tasarımcısı toplamayı başararak Ballets Russes topluluğunu kurar. Ballets Russes topluluğunun kurulduğu yıllarda baledeki gelişmeler incelendiğinde, özgün bir çalışma ortamının oluşturulması, Modernizm akımının baleyle birlikte tiyatro sahnelerine girmesi ve

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi
Ekim 2024 Cilt 6 Sayı 2 (91-115)
DOI: 10.47956/bmsd.1445044

yeni koreografik dans adımlarının oluşturulup kullanılması öne çıkan unsurlar arasındadır. Ancak Diaghilev'in diğer sanat dalları ile kurduğu iş birliğinin Ballets Russes'ün başarısına etkisi gözardı edilemez. Topluluğunun en ilgi çeken ve beğeni toplayan yönlerinden biri de sahne tasarımları ve giysi çizimleridir. Birçok ünlü ressamın sahne tasarımcısı ve kostüm tasarımları ile yaratılan balelere çok büyük katkıları olur.²

Bu makalede birçok gelişme, yenilik ve ilklerin yaşandığı dönemde en dikkat çeken konu olan sahne ve özellikle kostüm tasarımcılarına yer verilecektir. Ayrıca Ballets Russes'ün kuruluş süreci, Rus sanatının Avrupa'ya nasıl tanıtıldığı ve ünlü ressamların dekor-giysi tasarımlarının nasıl özgün bir şekilde ortaya konulduğu başlıklar halinde incelenerek bu unsurların bale sanatındaki önemine vurgu yapılacaktır.

2. BALLETS RUSSES'ÜN KURUCUSU SERGEI DIAGHILEV

Diaghilev'in adı yıllar içinde sadece bale dünyasında duyulmakla kalmayıp tüm sanat alanlarında çokça işitilmiştir. 1872'de varlıklı bir ailenin çocuğu olarak doğan Diaghilev, hukuk okusa da sanatla çok daha fazla ilgilidir. Diaghilev'in çok yönlülüğünün en göze çarpan tarafı sahne tasarımcısı rolüne getirdiği yenilikçi yaklaşımlardır. Diaghilev, resim sanatında ünlenmiş Pablo Picasso, Juan Gris, Giorgio de Chirico, Léon Bakst, Alexandre Benois, Mikhail Larionov ve Raoul Dufy gibi ünlü ressamları, sahne için daha önce hiç çalışmamış olmalarına rağmen büyük sanatçıları tercih etmiştir. Asma dekorlar, resamlara en büyük resimlerini üretmek için Diaghilev'in sunduğu bir fırsattır. Kendi görüşlerini üç boyutlu bir alanda deneme fırsatına çoğu istekle yanıt vermiştir. Günümüzde Ballets Russes'ün değerini tarihsel bir perspektife oturtabilme açısından baktığımızda; şimdilerde kabul edilir olan çalışmaların, ilk kez temsil edildikleri dönemde "devrimci" bir niteliğe sahip olduklarını söylemek mümkündür. Yenilikçi genç sanatçılar için yeni müziklerinin, dans hareketlerinin ve sahne tasarımlarının ahenkli bir bale üretmekte nasıl birleşebileceğini zihinlerinde canlandırmaları zor olsa da Diaghilev'in ikna edici fikirleri sayesinde zamanla bunları başarmışlardır. Diaghilev'in ileri görüşü ve etkisiyle seçtiği olağanüstü ressamların yeteneklerinin birleşmesi; dünyanın hiçbir zaman görmediği, heyecanlandırıcı ve seyredenlere meydan okuyan yenilikçi balelerin yaratılması ile sonuçlanmıştır. Diaghilev'in dehası, yeteneği keşfetmedeki muazzam yetisi (özellikle genç dansçılarda) ve sanatçıları ister dansçı-koreograf isterse ressam veya besteci olsun, son sınırlarına kadar zorlaması ve daha fazlasını

---

² Howard Castle, *The Diaghilev and Ballets Russes Costumes*, Sotheby's Auction Catalogues, London 1995, s. 133.

istememesi onun her zaman en güçlü yaratıcı aracı olmuştur. Büyük bir karizma ve çekiciliğe sahip olan Diaghilev, kendisini memnun etmeyenleri acımasızca dışlaması ile de ün kazanmıştır. Michel Fokine, Vaslav Nijinsky ve Alexandre Benois gibi önemli sanatçılar daha önce tercih edilip öne çıkarılmış, sonra da sırayla reddedilip uzaklaştırılmıştır. Yine onlarsız yapamayacağını anlayınca kendilerini tekrar çalışmaya ikna etmiştir. Böylece Diaghilev kendi eseri olan yetenek deposu Ballets Russes'ü ölümüne dek 20 yıl ayakta tutmayı başarmıştır.³

19. yüzyılda St. Petersburg, tiyatro ve sanat hayatının zerafet merkezidir. Moda ve sanat özellikle Fransız etkisindedir. 1892'deki "Fransız-Rus Antlaşması", askerî ve kültürel bağları pekiştirir. Tiyatro, özellikle opera ve bale, Modernizm öncesi dönemin önde gelen genç ressamlarını cezbeder. Paris, moda ve tiyatrodaki kariyer yapmaya hevesli bir Rus için bereketli bir toprak olur.

3. "SANAT DÜNYASI" ADLI DERGİ

Diaghilev, Rus sanatını dışarı ülkelerde daha iyi tanıtmak amacıyla 1898 yılında "Mir İskusstva" (Sanat Dünyası) adlı dergiyi çıkarmaya başlamıştır. Sanat Dünyası grubunun üyeleri, başlarında Alexandre Benois olmak üzere, Rus gerçekçiliğine karşı çıkmış ve birçok sanatseverin, entelektüelin ve önde gelen sanatçıların desteğini kazanmışlardır.⁴ Bu girişimler beklediklerinden ya da umduklarından çok daha geniş bir alanda etkili olmuştur. Rus koreografileri ve sahne tasarımları sadece Batı toplumuna tanıtılmakla kalmamış aynı zamanda Batı Avrupa balesinde de gözle görülür etkiler bırakmıştır. Birçok mükemmel örnekle tiyatronun ve ünlü ressamların iş birliği ile yaratılmış bir "sanat sentezi"nin nasıl olabileceğini de göstermişlerdir. Sanat Dünyası grubu Rusya'da da farklı kültürden birçok insan tarafından gücü, başarıları ve farklı bakış açılarıyla büyük destek görmüştür. Diaghilev Ballets Russes'ün ilk sezonları hazırlarken Rusya'nın müzik, koreografi, opera ve resim dallarındaki başarılarını Avrupa'ya göstermeyi amaçlamıştır. Böylelikle Rus sanat akımı Batı toplumuna adım adım sunulmaya başlanmış ve sahnelenen ilk opera-bale gösterileri birçok alanda yenilikçi ve öncü olmuştur.

Diaghilev 1906 sonbaharında Paris'te sanat dünyasının önde gelen isimlerinden Boris Anisfelt (1878–1973), Léon Bakst (1866–1924), Alexandre Benois (1870–1960), Mikhail Borisov (? -?), Vladimir Mutasov (? -?), Mikhail

---

³ Ann Kodicek, *Diaghilev Creator of the Ballets Russes Art Music Dance*, Barbican Art Gallery/Lund Humphries Publishers, 1996; "Diaghilev and the Ballets Russes, 1909–1929: When Art Danced with Music", National Gallery of Art, Washington, D.C., <https://www.nga.gov/exhibitions/2009/ballets-russes.html>, (01.04.2024).

⁴ Ivor Guest, *Bale Tarihi*, Çev. Aysun Aslan, 2. Baskı, Afa Matbaacılık, İstanbul 1989.

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi

Ekim 2024 Cilt 6 Sayı 2 (91-115)

DOI: 10.47956/bmsd.1445044

Vrubel (1856–1910), Mstislav Dobujinsky (1875–1957), Konstantin Korovin (1861–1939), Pavel Kuznetsov (1878–1968), Mikhail Larionov (1881–1964), Nicholas Roerich (1874–1947), Konstantin Somov (1869–1939), Valentin Serov (1865–1911), Sergei Sudbinin (1870–1944), Sergei Sudeikin (1882–1946), Stepan Stellesky (1870–1944) ve diğer sanatçıların katıldığı “Modern Rus Resim ve Heykel Sergisi”ni açmış ve sergi Berlin ve Viyana’da birçok kez tekrarlanmıştır. Bu sanatçıların birçoğu daha sonradan Ballets Russes ekibinde çalışmıştır.⁵ Daha sonra bir grup şancı ve müzisyen 1907 yılında Paris’te Champs-Élysées Tiyatrosu’nda “Tarihi Rus Konserleri” olarak da bilinen resitaller vermiş, bu resitallerde Rus operalarından seçilmiş arylar Feodor Chaliapin, Maria Zbrueva, Antonia Litvin ve Leonid Smirnov tarafından yorumlanmış ve Nikolai Rimsky-Korsakov, Sergei Rachmaninov ve Alexander Glazunov tarafından yönetilmiştir.⁶ Parislilerin Moussorgsky’nin kompozisyonlarına olan büyük ilgisi, yapımcıları Paris’te tam bir opera sergilemek için cesaretlendirmiş olsa da opera gösterilerinin içinde yer alan balelerin büyük başarısı opera prodüksiyonlarını gölgede bırakmış ve hemen ardından Diaghilev’in topluluğu Ballets Russes adıyla anılmaya başlanmıştır. Koreografik yapıtlara çok daha fazla önem verilse de operalar 20 yıl boyunca repertuvarda yer almaya devam etmiştir. Ballets Russes’ü ünlendiren en büyük etken Diaghilev’in topluluğunda müzisyenler, tiyatrocular ve bale otoritelerinin mükemmel bir uyum içinde çalışarak iş birliği yapmayı başarmasıdır.⁷ Paris gösterileri ile ilgili bir yazısında Benois, ekipte görev alan yönetmenlerden en alt asistana kadar kimsenin tam zamanlı çalışan memurlar olmadığını, herkesin sanatçı ya da sanatla bağlantılı insanlar olduğunu ve bunun da bir tiyatronun nasıl olması gerektiğine dair en mükemmel örneklerden biri olduğunu belirtmiştir. Grubun önde gelen isimleri Alexandre Benois, Sergei Diaghilev, Léon Bakst ve 1909-1911 yılları arasındaki tüm eserlerin koreografilerini yapan Mikhail Fokine’dir. Bu grupla omuz omuza çalışan eşlikçiler ise, besteci Nikolai Cherepnin, müzik eleştirmeni Walter Nouvel ve bale eleştirmeni Valerian Svetlov’dur. Bu merkez grubun etrafında onların en büyük destekçileri olan; koreografi, müzik, dekor-kostüm ve şiir alanlarında yeni fikirleri olan genç beyinler bulunmaktadır. Bu insanların her birinin sanata, sanatın sorunlarına ve gelişimine dair özgün fikirleri ve çözümleri olmuştur. Bir senelik ekip çalışmasından sonra özellikle bale konusunda tüm fikir ayrılıkları

⁵ Militsa Pozharskaya, *The Russian Seasons in Paris Sketches the Scenery and Costumes*, Iskustvo Art Publishers, Moscow 1988, s. 88-92; “Sergei Diaghilev”, *Wikipedia, The Free Encyclopedia*, https://en.wikipedia.org/wiki/Sergei_Diaghilev, (02.04.2024).

⁶ Militsa Pozharskaya, *a.g.e.*, s. 88-92.

⁷ “Sergei Diaghilev Overview and Analysis”, <https://www.theartstory.org/artist/diaghilev-sergei>, (02.04.2024).

ortadan kalkmış, sanatın yeni görselliklerle, yeni metotlarla uygulama düşüncesinde fikir birliği oluşmuştur.⁸

Yaratım sürecinde bir prodüksiyon üzerinde çalışırken herkes, kendi sorumluluğunu profesyonelce yerine getirmiştir. Toplantılarda iş birliği içinde oluşan yaratıcı atmosfer, katılımcıların özgün fikirlerini ortaya koymalarına olanak sağlamış, hep birlikte bir sonraki bale için müziklerin seçilmesi ve balenin teması üzerinde ortak bir karara varılmıştır. M. Fokine, dansçıları ile stüdyoda yeni hareketler üzerinde çalışırken, tüm “Sanat Dünyası” grubu da onun arkasında yer almıştır. Paris’te düzenlenen ilk bale sezonu sırasında, onlarca köşe yazısı, makale ve kitap yayımlanmıştır. 18 Mayıs 1909’daki kostümlü genel provadan ve 19 Mayıs’taki ilk gösteriden sonra basın, bu prodüksiyonu “Bilinmeyen, yeni bir dünyanın keşfi: Yeni bir devrim” olarak tanımlamıştır.⁹

4. XIX. YÜZYIL RUS BALESİ

Bale sanatı 19. yüzyılın ikinci yarısında Batı’da yok olmaya yüz tutmuştur. Oysa St. Petersburg’da Çar II. Alexander himayesinde 1870-1910 yılları arasında en büyük ürünlerini veren koreograf ve eğitmen Marius Petipa¹⁰ bir yıldız gibi “İmparatorluk Tiyatrosu” sahnesinde parlamıştır. Petipa’nın yarattığı zorunlu kuralları olan, değişmez ve konservatif bir dansı beraberinde getiren klasik ekol günümüzde de yerini ve değerini ilk günkü gibi korumaktadır. O dönemde İmparatorluk Tiyatroları’na kayıtlı, oldukça iyi eğitilmiş dört yüzden fazla dansçı vardır. St. Petersburg balesinin daha genç üyeleri arasında Petipa’nın koruduğu klasik geleneğe karşı bir tür tepkinin kendini hissettirmeye başlaması söz konusudur. İmparatorluk Okulu’nda devrimci bir öğrenci olan Fokine, 1904’te tiyatro müdürüne, Longus’un¹¹ “Daphnis ve Chloe”ye dayanan bir balenin librettosunu, dans reformu için kendi ilkelerini ayrıntılı olarak ortaya koyan bir eskizle birlikte sunmuştur. Dansın, baleye eklenen bir gösteri olarak değil, öyküyü anlatmanın aracı olarak kullanılması gerektiği basit gerçeği Fokine’in reformlarının temelidir. Bunun,

---

⁸ Ann Kodicek, *a.g.e.*, s. 35.

⁹ Ann Kodicek, *a.g.e.*, s.57.

¹⁰ Hatchinson Guest, Claudia Jeschke, Philippe Neayu, Jean Michel, *Afternoon of a Faun*, The Vendome Press, 1st Edition, New York 1987.

¹¹ Daphnis ve Chloe, antik Yunan edebiyatının yazarlarından olan Longus’un bilinen tek eseridir. Pastoral edebiyatın bu eserle başladığı kabul edilir. Hakkında neredeyse hiçbir şey bilinmeyen Longus’un ikinci yüzyılda yazılmış bu uzun hikâyesi, antik Yunan edebiyatının ilk düzyazı örneklerinden biridir.

Bkz.: “Longus”, <https://www.britannica.com/biography/Longus>, (26.09.2024).

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi
Ekim 2024 Cilt 6 Sayı 2 (91-115)
DOI: 10.47956/bmsd.1445044

yüzyılın ilk zamanlarında kabul edilmesi çok zordur. Tiyatroya sunduğu teklif ise kabul edilmemiştir.¹² Fokine'in dansla ilgili fikirlerini şöyle açıklayabiliriz:

Balede öykünün bütün anlamı dansla ifade edilebilir. Balenin artık sayılar, maddeler vb. oluşturulması gerekmez. Balenin tam bir ifade birliğine; yani müzik, resim ve plastik sanatların uyumlu karışımından oluşan bir bütünlüğe sahip olması gerekmektedir. Fokine, bir İngiliz gazetesi için yazdığı manifestoda aşağıdaki görüşlere yer vermiştir.¹³

• *Başlı başına her sahne için, sadece denenmiş belli adımları kombine etmek yerine, konuya, zamana ve müziğin karakterine uygun bir hareket şekli bulmalıdır.*

• *Dans ve müzik konunun ifade aracı olmadığı halde, bale içinde de bir anlam ifade etmez.*

• *Birbiriyle bağlantılı hareketler ancak balenin stili gerektiriyorsa kullanılmalıdır. Her durumda tüm beden hareketleri kullanılmalıdır. Bir dansçı, ellerinden ayaklarına kadar ifade dolu olmalıdır.*

• *Dansın diğer sanat dallarıyla ilişkisi ise şöyledir: Yeni bale, sahne dekoru ve müziğin kölesi olmayı reddeder. Değişik sanatların iş birliğini sadece eşit olmaları şartıyla kabul eder. Müzisyene ve sahne sanatçılara sınırsız serbestlik tanır.*

Böylece bale sanatında yeni bir dönem başlar. Fokine, yakın bulduğu öğrencileri ile fikirlerini yılmaksızın denemeye başlamıştır. Öğrencileri arasında eşsiz yeteneğe ve Fokine'in fikirlerine sempatiyle bakan Anna Pavlova (1881-1931), Tamara Karsavina (1885-1978), Vaslav Nijinsky (1889-1950) ve Adolph Bolm (1854-1951) gibi birkaç öğrenci bale tarihinde ölümsüz yerlerini almışlardır. Erkek dansçı, ön planda olmasa bile, kadın dansçı ile eşit değere gelmeye başlar.¹⁴

5. BALLETS RUSSES'ÜN OLUŞMASI

Sanat Dünyası'nın yaratıcı çalışmaları için bakılması gereken yer tiyatro, özellikle baledir. Diaghilev ve Bakst, 1906 Paris sergisinden zaferle döndüklerinde akıllarına bir bale topluluğu kurma fikri gelmemiştir. Diaghilev Paris'te sunduğu serginin etkisiyle Rus sanatını Avrupa'ya taşıma fikrini benimsemiştir. Kişisel egosunu tatmin etme, Rus sanatsal dehasının tanıtılmasıyla paralel gitmiştir. Biri

¹² "Fokine Estate Archive Fokine' Revolution", <http://www.michelfokine.com/id63.html>, (02.04.2024).

¹³ Rudolf Leichtenhan, *Ballett Geschichte im Überblick*, Heinrichshafen-Bücher, Wilhemshaven 1990, s. 57.

¹⁴ "Diaghilev and the Ballets Russes 1909-1929", <https://iabarcelona.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/01/diaghilev.pdf>, (09.07.2024).

diğerini beslemiştir. Diaghilev resim sergisinden sonra çok daha bilgili olduğu müziğe yönelmiştir. 1908’de Paris için “Boris Godunov” operasını bir prodüksiyon olarak hazırlamıştır. Ünlü Rus opera şarkıcısı Feodor Chaliapine’in başrolde bir sansasyon yaratmasına ve görsel efektlerin etkileyici olmasına karşın sunulan temsiller fazla seyirci çekmemiştir. Diaghilev topluluğun tüm sorunlarıyla ve titizlikle işlenmiş sahne kostümleriyle başa çıkarak usta bir tiyatro yöneticisi olduğunu kanıtlamıştır. Devamlılığı olan bir bale topluluğunun yaratılmasını kolaylaştıracak güçlü dostluklar kurmuştur. İmparatorluk Tiyatroları Bakst, Benois ve Diaghilev için yetenek ve özlemlerini tatmine açık bir uygulama alanı olmuştur. Profesyonel sahne sanatçılarının yeni ve öncü bir okulunu ortaya çıkaran kişi olarak nitelendirilen Sava Mamontov, Diaghilev’in Sanat Dünyası için mali destekleyici olmuştur. Mamontov’un en büyük başarısı, sanatçıları yerli tiyatro yapıtlarının sahne dekorları ve kostümlerini tasarlamaya ikna etmesidir. Mamontov Moskova Tiyatrosu’nu 1885’te kurmuştur. Topluluğu ilk kez 1898’de St. Petersburg’a getirdiğinde Sanat Dünyası grubu İmparatorluk Tiyatroları’nda genellikle eksik olan, ince işlenmiş prodüksiyonların yüksek sanatsal değeri karşısında hayrete düşmüştür. Rusların Batı sahne sanatlarına katkısı olarak adlandırılan girişimler Mamontov’un operası ve İmparatorluk Tiyatroları ile başlamıştır. Balenin yenilenmesiyle doruğa varılmıştır. Diaghilev’in, baleyi ayakta tutabilmesi, bu iki ayrı başarıyı yakalaması sayesinde olmuştur.¹⁵

6. BALLET RUSSES’ÜN PARİS’TEKİ İLK BALE TEMSİLLERİ

1909 sezonunun özgün prodüksiyonları için yeterli prova ve zaman olmadığından repertuvarlar İmparatorluk Tiyatroları’ndan alınmıştır. Benois tarafından tasarlanan ve St. Petersburg’da büyük başarı kazanan iki Fokine balesi: “Le Pavillion d’Armide” ve “Les Sylphides” seçilmiştir. Bakst’in bazı kostüm katkılarında bulunduğu üçüncü bale ise “Kleopatra”dır (İlk adı “Mısır Geceleri”). Bu üç bale 19 Mayıs 1909’da Châtelet Tiyatrosu’nda sergilenen “Korkunç İvan”, “Prens İgor”, “Ruslan ve Ludmila” ile “Judith”ten oluşan tarihî programın parçaları olmuşlardır.¹⁶

---

¹⁵ Ann Kodicek, *a.g.e.*, 1996, s. 35.

¹⁶ Harvard College Library, “Cléopâtre, Diaghilev’s Ballets Russes, 1909-1929: Twenty Years That Changed the World of Art”, https://library.harvard.edu/sites/default/files/static/onlineexhibits/diaghilev/first_season/6_1.html, (09.07.2024).

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi
Ekim 2024 Cilt 6 Sayı 2 (91-115)
DOI: 10.47956/bmsd.1445044

6.1. Kleopatra (Cléopâtre)

Dekor ve kostümlerini Bakst'ın yaptığı Kleopatra; Nil kıyısında bir tapınak, sütunlar, sıcak ve boğucu bir gün; doğunun kokusu ve birçok hoş kadının güzel bedeni Bakst'ta büyük bir heyecan yaratmıştır. Bakst, Kleopatra'da bir tutkusunu daha gerçekleştirmiştir. Fokine'in özel öğrencisi olan İda Rubinstein'in Kleopatra rolünde oynamasını istemiş ve bu isteği Diaghilev tarafından yerine getirilmiştir. Kleopatra 1909 prodüksiyonunda, Rus balesinin en doyurucu eseri olarak nitelendirilmiştir. Bale, Bakst'ın renk uyumlarındaki ve temel renkleri sonsuz armoniyle kullanma ustalığının bir örneği olarak kabul edilmiştir. Bakst, hareketlerde, kostümlerde ve hatta dansçıların takılarında yakalayıp tekrarladığı karakteristik Mısır motifleriyle görkemli bir tasarım yaratmıştır. Bakst, Kleopatra'da yarattığı egzotik striptizle, seyircileri renk ve biçimlerle heyecanlandıran teatral efektler sunmuştur. Yarattığı sahne resimleri ve kostümler silinmez etkiler bırakmıştır. Bakst'ın baleleri halkın beğenisini doğrudan etkilemiştir. Bakst'ın renklerinin ve kostümlerinin özel doğası, abartılılıkları, her şeyi olabildiğince uzağa itme eğilimi teatral fantazide bir çıkış bulan iç gerilimlerinin ve duygularının bir sonucudur. Diaghilev balesinin ilk sezonu tam bir sansasyonel başarı yaratmıştır. Topluluk henüz daimî bir devamlılık kazanmadığı için dönüşte dansçılar tekrar İmparatorluk Tiyatro'sunda çalışmaya başlamıştır. Sanat Dünyası bir sonraki sezonun repertuarını hazırlamaya girişmiştir.¹⁷

7. BALLETS RUSSES'ÜN ZAFER YILLARI

1910 yılı için hazırlanan yeni baleler, Bakst'ın tasarladığı “Şehrazat”, “Karnaval”, “Ateşkuşu”, “Doğulular (Les Orientales)” ve dekor-kostümlerini Benois'nın yaptığı “Giselle”dir. Giselle, Karsavina ve Nijinsky'e rağmen başarı kazanamamıştır. Çünkü modası geçmiş bir romantizm olarak görülmüştür. Giselle'in başarısızlığı Diaghilev'in, Bakst'ın da tamamen paylaştığı erotizm ve şiddete yönelik tercihini güçlendirmiştir. 1910 yılı Bakst'a, Ballets Russes'te kendisine uluslararası şöhret, giyim ve iç dekorasyon modası üzerine eşi görülmemiş bir etkileme gücü kazandırmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından önceki ve sonraki yıllar “Bakst Dönemi” olarak adlandırılabilir. Öyle ki bu dönemde bale eleştirilenleri, seyircilerin Bakst'tan başka herhangi bir isim görmekten neredeyse hayal kırıklığına uğradıklarını yazmışlardır.¹⁸ Her şey Ballets Russes'ün ve modern

¹⁷ “Cléopâtre (Ballet)”,

[https://en.wikipedia.org/wiki/Cl%C3%A9op%C3%A2tre_\(ballet\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Cl%C3%A9op%C3%A2tre_(ballet)), (08.07.2024).

¹⁸ Ayşe Günay, Ballets Russes Kostümleri Üzerinden Avrupa'da Sanat ve Tasarım Ortamına Bakış (1910'lar ve 1920'ler), *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, Sayı 18, 2017, s. 75-86.

balenin tarihindeki en büyük başarı olan ve modern sahne tasarımında da kesinlikle en sansasyonel deneme olan “Şehrazat”la başlar.¹⁹ Bu balenin başarılı olmasının nedeni, yaratıcıları Diaghilev ve Bakst’ın kendi kişisel fantazilerini neredeyse herkesi heyecanlandıracak tarzda gerçekleştirmeleridir.

7.1. Şehrazat

Bale, haremde yaşayan güzel kadınların, efendilerinin yokluğundan faydalanarak zenci hizmetlileriyle yaşadıkları tutkulu aşkları ve bu ilişkilerin bir katliamla sona ermesini anlatmaktadır. Hem erkek hem de kadın izleyicilerin erotik fantezilerini tetikleyen bu eser, dönemin ahlakî standartları gereği suçluların cezalandırılmasıyla sonuçlanmış, böylece hem eğlence hem de ahlakî bir ibret örneği haline gelmiştir. Bakst, sahnede daha önce görülmemiş bir renk cümbüşü yaratarak, geleneksel resimli fon perdeleri yerine tekstil malzemeleri kullanmış; kumaşlar, yastıklar ve halılarla zenginleştirdiği sahne dekoru, çıplak insan teninin iç içe geçmiş görüntüsünü destekleyen renk ve doku kombinasyonlarıyla dikkat çekmiştir. Bu yenilikçi yaklaşımı, izleyicilere hem görsel bir şölen sunmuş hem de duygusal derinliği artırmıştır. Eser, dönemin sanat anlayışının ve izleyici beklentilerinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmakta ve sahne sanatlarının evrimindeki önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir.²⁰

İnsan bedenini hem sergileyen hem de heyecandırıcı bir biçimde gizleyen kostümler aracılığıyla aşırılık daha da güçlendirilmiştir. Şehrazat, Rus balesinin mükemmel ve başarılı bir başyapıtı olmuş ve kabul edilmiştir. Hem Diaghilev hem de Bakst, hiçbir şeyin aşırılık kadar başarılı olamayacağına inanmışlardır. Şehrazat her bakımdan Ballets Russes’ün ilk gerçek yaratımı olmuştur. Düşünüldüğü ve icrası tamamen özgün tasarlanmıştır. Kendine özgü bir görsel stil ve eğlence biçimi oluşturmuştur. Bakst kendi renk seçimini şöyle açıklamıştır:

*“Prizmanın her rengine bazen samimiyet ve iffet, bazen şehvet ve hatta hayvanlık, bazen kibir veya çaresizlik ifade eden bir geçiş, bir derece bulunduğunu fark etmiştim. Bu, muhtelif gölgelerle sağlanan etki aracılığıyla izleyiciye aktarılıp hissettirilebilir. Şehrazat’ta yaptığım şey budur. Hüzünlü bir yeşilin karşısına çaresizlik içinde bir mavi koydum. Muzaffer kırmızılar olduğu gibi öldüren kırmızılar da vardı”.*²¹

7.2. Karnaval (Le Carnaval)

Bakst’ın 1910’daki ikinci başarısı Karnaval, aslında St. Petersburg’daki bir hayır gösterisi için yapılmıştır. Karnaval’da, sadelik bir yenilik olarak kabul edilerek

¹⁹ Charles Spencer, *Leon Bakst*, Academy Edition, London 1975.

²⁰ Militsa Pozharskaya, *a.g.e.*, s. 88-92.

²¹ Charles Spencer, *a.g.e.* s. 79.

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi

Ekim 2024 Cilt 6 Sayı 2 (91-115)

DOI: 10.47956/bmsd.1445044

mavi kadifeden kumaşlar asılmıştır. Eserin başarısı büyük ölçüde Nijinsky'nin parlak yorumu ve Karsavina'nın cazibesinde yatmaktadır.²²

7.3. Ateşkuşu (L'oiseau de feu)

Ateşkuşu, Diaghilev'in genç besteci İgor Stravinsky'yi keşfetmesi nedeniyle önemlidir. Dekor-kostüm tasarımcısı olarak Alexandre Golovine seçilmiştir. Bakst bazı muhteşem kostümleriyle katkıda bulunmuştur. Balede; Prens İvan, ormanda uçuşurken gördüğü büyülü kuşu izler ve onu altın bir ağaçta beslenirken yakalar. Kuş özgürlüğü karşılığında prense üç altın tüy verir. O anda oniki prenses çıkagelir. Altın elmalarla oynarlar. Prens İvan onlara katılır. Prensesler İvan'ı, kendilerini esir tutan büyücü Koschei konusunda uyarırlar. Koschei, çirkin yaratık ve askerleriyle sahneye gelir, prensesler kaçar. Büyücü, Ateşkuşu'nu çağırmak için altın tüyü kullanan Prens İvan'a büyü yapmaya çalışır. Ateşkuşu gelir, askerleri ve yaratıkları büyüleyerek, tükenip yığılana kadar dans ettirir. Ateşkuşu, Koschei'nin şeytan ruhunu içeren bir yumurtayı Prens İvan'a ezdirir. Prens İvan ve Baş Prenses, insan biçimine dönen Koschei'nin maiyetiyle çevrili halde son sahnede evlenirler. Özgün eserde Tamara Karsavina Ateşkuşu'nu, Adolph Bolm Prens İvan'ı dans etmişlerdir.²³

1910 sezonunun sonunda, Bakst, Stravinsky ve Nijinsky, Ballets Russes'ün en önemli üç figürü haline gelmiştir. Bu üç sanatçı, kendilerini aşmış ve özellikle Bakst, bir dâhi olarak kabul edilmiştir. Seyircileri Ballets Russes'e çeken ilk etken, Bakst'ın muhteşem sahne tasarımları olmuştur. İlk iki sezonun büyük başarısının ardından, Diaghilev kendi topluluğunu kurmaya karar vermiştir. Ancak, tüm dansçıların Marinsky ve Moskova'da sözleşmeli olması bu süreci zorlaştırmıştır. Ancak, Nijinsky'nin Giselle rolünde geleneksel kostüm yerine tayt giymesinin tiyatrodan kovulmasına sebep olması, büyük bir skandalın patlak vermesine neden olmuştur. 1911 sezonu için yeni baleler olarak Petruşka, Narcissus, Sadko ve Gülün Ruhu düşünülmüştür.²⁴

7.4. Gülün Ruhu (Le Spectre de la rose)

Bale repertuarının en uzun süreli eserlerinden biri olan Gülün Ruhu, Nijinsky'nin kişiliğinin etkisi ve Diaghilev'in, Bakst'ın tasarımlarını kabul etmeye başlaması açısından önemlidir. Fiziksel olarak kaba ve kaslı bir köylü fiziği olan Nijinsky'nin sahnede bütünüyle cinsiyetsiz ya da cinsiyet dışı bir kişilik sunduğu sık

²² Harvard College Library, *Diaghilev's Ballets Russes, 1909-1929: Twenty Years That Changed the World of Art*, https://library.harvard.edu/sites/default/files/static/onlineexhibits/diaghilev/second_season/7_2.html, (08.08.2024).

²³ Ann Kodicek, *a.g.e.*, 1996, s. 36.

²⁴ Militsa Pozharskaya, *a.g.e.*, 1988, s. 88-92.

sık gözlenmiştir. Diaghilev tarafından yönetilen ve yine onun tarafından yönlendirilen bir dansçı olmuştur. Nijinsky, *Gülün Ruhu*'nda giydiği kostümle sanatsal şehvetin sembolü olmuştur. *Gülün Ruhu* yeniden canlandırmaların ilki ve en çarpıcısıdır. Çünkü sahne ve öykü son derece romantik bir niteliğe sahiptir. *Gülün Ruhu*; ilk balosundan eve dönen, olasıdır ki ilk aşkını yaşamaya hazır genç bir kız, taktığı bir gülün ruhu tarafından sevildiğini düşler. Bakst, bu simbolizmi, bir genç kızın anılarını ya da arzularını canlandırması, daha olası bekâreti ifade eden yatak odası aracılığıyla ince bir biçimde ortaya koymuştur.²⁵ *Gülün Ruhu* kostümü, insan ile insanüstü öğelerin bir karışımıdır. Bakst'ın Nijinsky için yaptığı birçok başarıdan biridir. Özgün tasarım Nijinsky'nin üzerinde yapılmıştır. Bakst kostümü dansçının gömleğine çizmiştir. Kostümün malzemesi; Bakst'ın tariflerine uygun olarak çeşitli pembe ve kırmızı renklerde boyanmıştır. Sonra yaprak şeklinde kesilmiştir. Bu yapraklar, bazıları tamamen bazıları çeşitli açılarla sarkacak şekilde bir tulumun üzerine dikilmiştir. Bale büyük bir başarı kazanmıştır. Seyirciler Nijinsky'nin finalde, açık pencereden dışarı sıçrayışı şeklindeki erotik imalar içeren hareketiyle coşmuştur. Diaghilev'in sahneye koyduğu en ünlü balelerinden "*Gülün Ruhu*" o kadar başarılı olmuştur ki Paris Operası'nda sahnelendiğinde seyircilerden eşi görülmemiş bir bis gelmiştir.²⁶ Günümüzde hâlâ dünya repertuvarlarında yer almaktadır.

7.5. Narcissus

Narcissus, Bakst'ın ilk Antik Yunan konulu balesidir ve Nijinsky'nin Narcissus rolünde kendisini sarı saçları ve kostümleriyle tekrar kadınsı bir görüntü oluşturması dikkat çekmektedir. Ancak Narcissus başarısız olmuştur. Bakst'ın sonraki Yunan balelerinde ise ustalaştığı görülmektedir. 1920'lerin "*Art Déco*"²⁷ stilinin doğuşuna katkıda bulunan basitleştirilmiş "*Bal ve Pas*" balelerinde ise renkli geometrik desenli kostümler kullanılmıştır.²⁸

²⁵ Charles Spencer, *a.g.e.*, s. 79.

²⁶ Richard Buckle, *Nijinsky*, 1st Edition, Atheneum, New York 1971, s. 481; "*Le Spectre de la Rose (Ballet)*", https://en.wikipedia.org/wiki/Le_Spectre_de_la_Rose, (08.08.2024).

²⁷ Art Déco (Dekoratif Sanat): 1920'lerden sonra doğaya dönüklüğü içeren ve organik hatlarla simgeleşen Art Nouveau (Yeni Sanat) üslubuna bir tepki olarak gelişen ve 1930-35'lerde en etkin biçimini alan Art Déco (Dekoratif Sanat) geometrik ve köşeli hatlarıyla ve sadeliği ile mimariden, mücevher ve mobilyaya, modadan müziğe kadar kendini göstermiş ve 1940'larda yerini daha çağdaş ekollere terk etmiştir. Ayrıca bkz.: "*Art Nouveau*", https://tr.wikipedia.org/wiki/Art_Nouveau, (30.03.2024).

²⁸ Philippe Jullian, *Léon Bakst: The Story of the Artist's Life*, Praeger, New York 1974, s. 233; Jane Pritchard, *Diaghilev and the Golden Age of the Ballets Russes 1909–1929*, V&A Publishing, London 2010, s. 240.

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi
Ekim 2024 Cilt 6 Sayı 2 (91-115)
DOI: 10.47956/bmsd.1445044

7.6. Petruşka (Petrouchka)

1911’de, insan duygularına sahip bir kuklanın öyküsü olan Petruşka prodüksiyonu Ballets Russes’ün bir diğer başarılı temsilidir. Alexandre Benois tarafından yazılan ve tasarlanan bale 1830’larda, St. Petersburg’da panayır haftasında geçer. Fokine, panayırdaki kalabalığı asla tek bir *corps de ballet* (grup dansçılar) olarak değil, kendi kişiliklerine sahip birey grupları olarak işleyen bir koreografi yaratmıştır. Sırasıyla Nijinsky, Karsavina, Alexandre Orlov ve Enrico Cechetti tarafından oynanan dört asıl kahraman Petruşka, Ballerina, Faslı (siyahî) ve Şarlatan balenin ana karakterleridir. Petruşka’da dans kendi başına bir amaç olarak değil, psikolojik bir ifadenin aracı olarak kullanılmıştır. Petruşka’yı aslında bir bale değil, dans tiyatrosu olarak nitelemek mümkündür. Başarısının temelinde Nijinsky, Stravinsky ve Fokine’in niyetlerinin inandırıcı bir biçimde yorumlanması yatmaktadır. Petruşka, içinde Fokine’in reformlarının en çok uygulandığı bir bale olarak günümüzde hâlâ oynanmaktadır.²⁹

1912, Ballets Russes’ün ortaklığının zirveye ulaştığı yıldır. Repertuar olarak Mavi Tanrı, Tamar, Bir Pan’ın Öğleden Sonrası ile Dafnis ve Chloe hazırlanmıştır.³⁰

7.7. Mavi Tanrı (Le Dieu Bleu)

Mavi Tanrı’nın kökenleri için Bakst ve Fokine’i çok etkileyen Royal Bangkok Balesi’nin St. Petersburg’daki gösterisinden ve bu türdeki daha erken bir deneme olan ve “Doğulular”dan etkilenmişlerdir. Mavi Tanrı, Rus balesinin sonunun başlangıcı olarak önem taşır. Bu yeni eserin yaratıcıları Jean Cocteau³¹ ile besteci Reynold Hahn’dır. Bale, Bakst oryantalizminin bu kez Hindistan’da geçen bir örneğidir. Balenin kahramanı, tapınma ve inziva döneminden geçen genç bir mürittir. Rahip olacağı gün geldiğinde eski bir sevgilisi onu baştan çıkarmaya çalışır ve bir zindana attırır. Kendisini canavarların ortasında bulan eski sevgili, Tanrıça Lotus’tan yardım ister. O da Mavi Tanrı’yı çağırır. Mavi Tanrı âşıkları tekrar birleştirir. Bakst en güzel kostümlerden bazılarını bu bale için yaratmıştır. Fakat bale beğenilmeyerek repertuvarından çıkarılmıştır.³²

7.8. Bir Pan’ın Öğleden Sonrası (L’Après-midi d’un Faune)

Mavi Tanrı’yı unutturan bir neden de “Bir Pan’ın Öğleden Sonrası”³³ balesinin başarısı ve yarattığı skandal olmuştur. 1912’deki iki Antik Yunan temalı

²⁹ Richard Buckle, *a.g.e.*, 1979, s. 616.

³⁰ Lynn Garafola, *Diaghilev’s Ballets Russes*, Da Capo Press, New York 1989, s. 501.

³¹ Arthur King Peters, *Jean Cocteau and His World*, 1st Edition, The Vendom Press, New York 1986.

³² Lynn Garafola, *a.g.e.*, 1989, s. 524.

³³ Hatchinson Guest vd., *a.g.e.*, 1987.

balenin, Nijinsky'nin "Bir Pan'ın Öğleden Sonrası" ve Fokine'nin "Dafnis ve Kloe"si farklı koreograflar tarafından yaratılmasına rağmen aslında birbirine çok benzedikleri anlaşılmıştır. Bakst, Dafnis ve Kloe'de Antik Yunan vazolarından keşfettiği hareketleri ve duruşları tasarımlarında kullanır. Ayrıca bu hareket ve duruşları Nijinsky'e öğretir. Böylelikle Nijinsky de Antik Yunan biçimini kullanarak Bir Pan'ın Öğleden Sonrası adlı koreografisini yapmıştır. Öte yandan Diaghilev, Pan'da Nijinsky'nin koreografik yeteneğini ortaya çıkarmaya kararlıdır. Bir Pan'ın Öğleden Sonrası eseri on iki dakika sürmesine karşın yüz yirmi kadar prova gerektirmiştir. Nijinsky kapalı kapılar ardında Diaghilev ve Bakst ile günlerce çalışır. Bakst'ın tasarladığı kostümler, her zaman olduğu gibi olağanüstüdür. Pan'ın benekli kılığı bütün zamanların en büyük teatral yaratımlarından biri olarak görülmüştür. Genital bölge üzerine bir demet üzüm bulunan sıkı bir tulum kahverengiye boyanmış, üzerine çıplak kollarda ve ellerde devam eden sanki Pan'ın derisiymiş izlenimini veren kahverengi benekler serpilmiştir. Nasıl makyaj yapılacağını dansçılara Bakst göstermiştir. Periler bir güvercine benzeyen oldukça beyazımsı, pembe gözlere sahiptirler. Tayt giymemiş ve krem renkli, bazıları açık mavi, bazıları elma yeşili, anahtar motifleriyle boyalı, pileli ince tunikleri çıplak tenlerine giymişlerdir. Altın şeritli renklerle çevrili, bağları göğüslerinin üzerine düşen sıkı peruklar takmışlardır. Kızlar gerçekten de bir frizdeki Antik Yunan heykelleri izlenimini vermişlerdir. Bakst, kostümleri ve dansçıları bu hale getirmek için çok çalışmıştır. Sonuç sanatsal açıdan başarılı olmuştur. 29 Mayıs'taki prömiyer, Diaghilev'in kariyerinde en büyük sansasyonlardan birine sahne olmuştur. Seyirciyi şaşırtan sadece tuhaf zengin koreografi veya hareket değildir. Nijinsky'nin finaldeki devinimlerine gösterilen tepkidir.³⁴

Ballets Russes tarihindeki birçok olay gibi bu harekete ilişkin gerçekleri saptamak hiçbir zaman mümkün olmamıştır. Pan'ın koreografik temasına göre, korkan perinin bıraktığı şalı alması, öpmesi, yere koyması ve üzerine yatması gerekmektedir. İlk gece Nijinsky bedenini sadece sembolik olarak şal üzerine yerleştirmemiş, elini bedeninin altına götürerek bir dizi erotik hareket yapmıştır. Diaghilev'in tepkilere aldırması, ne yaptığını tam olarak bildiğini göstermektedir. Yaratacağı reaksiyonu dolayısıyla da reklam değerini tahmin ettiği varsayılabilir. Eğer Diaghilev bir skandal yaratmak istemişse hiçbir zaman hayal kırıklığına uğramamıştır. Gazetelerde birçok suçlayıcı yazılar çıkmıştır. Bu tür olaylarda sık sık

---

³⁴ "Afternoon of a Faun (Nijinsky)",
[https://en.wikipedia.org/wiki/Afternoon_of_a_Faun_\(Nijinsky\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Afternoon_of_a_Faun_(Nijinsky)), (30.03.2024).

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi

Ekim 2024 Cilt 6 Sayı 2 (91-115)

DOI: 10.47956/bmsd.1445044

olduğu gibi, suçlanan eser şöhret kazanmıştır. Oynadığı sürece birçok seyirci çekmiştir.³⁵

7.9. Dafnis ve Kloe (Daphnis et Chloé)

“Dafnis ve Kloe” Fokine’nin, Longus’un şiirinin uzun sürede planlanmış bir adaptasyonudur. 1911’de sipariş verilen müziği Maurice Ravel ancak 1912’de tamamlamıştır. Rakip aşıklarla korsanların ve tanrı Pan’ın yanlışları düzeltmesinin öyküsünden oluşan eser, Fokine’in koreografisi ve Ravel’in bestesiyle başarılı olmuştur. Bakst’ın prömiyere katkısı standardın pek üstünde olmamıştır. Yetiştirilemeyen kostümler yerine Narcissus’un kostümleri kullanılmıştır.³⁶

7.10. Tamar (Thamar)

1912’nin yenilikleri arasında Fokine’in bir diğer balesi “Thamar” da vardır. Bu bale Diaghilev’in, Şehrazat’ın egzotik başarısını tekrarlama çabalarından biridir. Kraliçe Thamar’ın masum yolcuları baştan çıkarıp öldürdükten sonra Terek Nehri’ne atmasını konu edinmektedir. Erotizm ve şiddet temasının daha az heyecan verici bir tekrarıdır. Bakst, Thamar’da Gürcü stilinde etkileyici kostümler üretmiştir. Londra için yeni eserler Ateşkuşu, Narcissus ve Thamar’dır. Diaghilev’in iki tasarımcısının; Bakst ve Benois’nin eserlerine benzer bir şey İngiliz sahnelerinde görülmemiştir. Onların tasarımlarının etkisi, dansçıların etkisi kadar büyük olmuştur. Bakst, modayı takip eden sosyetenin, sanat dünyasının ve estetsiyenlerin büyük beğenisini kazanmıştır.³⁷

1913’ün başlıca prodüksiyonları dansçı İda Rubinstein için tasarlanmıştır. Bu yılın ilk büyük olayı Nijinsky’nin Bir Pan’ın Öğleden Sonrası’ndaki koreografik denemelerini genişlettiği Bahar Ayini’dir. Tasarımlar, temayı İgor Stravinsky’yle geliştiren Nicholas Roerich’e aittir. 1913’ün diğer eserlerinden biri olan “Salome”nin olağanüstü dekor ve kostümlerini Serge Sudeikin ve Leon Bakst birlikte tasarlamışlardır.³⁸

7.11. Oyunlar (Les Jeux)

Bakst’ın 1913’teki tek yeni eseri, müziğini Claude Debussy’nin yaptığı, Nijinsky’nin olağanüstü şiirsel dansı “Jeux”dür. Konu, bir tenis oyuncusuyla iki kadının arasında geçmektedir ve kostümleri Bakst tarafından tasarlanmıştır. Bakst’ın tenis oyuncusu için düşündüğü spor kostümü giymiş olan Nijinsky; sahneye

³⁵ Richard Buckle, *Diaghilev*, 1st Edition, Atheneum, New York 1979, s. 616; “*L’Après-midi d’un faune (Ballet)*”, [https://en.wikipedia.org/wiki/L%27Apr%C3%A8s-midi_d%27un_faune_\(ballet\)](https://en.wikipedia.org/wiki/L%27Apr%C3%A8s-midi_d%27un_faune_(ballet)), (08.08.2024).

³⁶ John Percival, *The World of Diaghilev*, Rinehart and Winston, New York 1971, s. 159;

³⁷ Lynn Garafola, a.g.e., 1989, s. 524.

³⁸ Richard Buckle, a.g.e., 1979, s. 616.

çıkıldığında çok uzun bir şort giymiştir. Neredeyse dizlerine gelmektedir. Bacaklarını kısa ve kalın göstermiştir. Dizlerine kadar gelen kalın çoraplar giymiş, başına da kırmızı bir peruk takmıştır. Diaghilev kostüm karşısında dehşete kapılmıştır. Bakst'ın kostümleri değiştirmemesi üzerine oyun, Paguin tarafından hazırlanan kostümlerle oynanmaya devam etmiştir. Balerinler için beyaz etek ve jarseden oluşan kostümler yapılmıştır. Nijinsky ise beyaz bir gömlek, baldırlarının etrafı düğmeli dar jokey pantolonundan oluşan tenis kıyafeti giymiştir. Sonuçta bu çağdaşlık denemesi başarısızlık olarak tarihe geçmiştir.³⁹

7.12. Bahar Ayini (Le Sacre du Printemps)

“Bahar Ayini” dansçılara oldukça fazla zorluk yaratmıştır. Stravinsky, daha önce olmadığı kadar karmaşık olan armonileri Bahar Ayini’nde serbestçe kullanmıştır. Bestecinin bilhassa gurur duyduğu en önemli keşif, “ritmin yeni dili”dir. Sonsuzca değişken olan yeni ritm, dansçılar tarafından çok zor anlaşılmıştır. Müziğin kullanımında yardım etmesi için Modern Dansın kurucularından Marie Rambert topluluğa davet edilmiştir. Rambert ritimler konusunda dansçılara yardım eder. 29 Mayıs 1913’teki gösterimi seyircilerde, Nijinsky’nin koreografisinden değil, fakat Stravinsky’nin müziğinden kaynaklanan bir isyan yaratmıştır. Bahar Ayini sadece 8 dakika dans edilmesine karşın Nijinsky’nin bir koreograf olarak dehası kısa zamanda kabul edilmiştir. Nijinsky bu eserinde “güzele elveda” sloganıyla Romantizm’e düşmanlığını ilan etmiştir. Yine de Ballets Russes yıllıklarında 1913 yılının en önemli olayı, ne Stravinsky’nin Bahar Ayini için bestelediği muhteşem beste ne de Jeux’nün başarısızlığıdır. Asıl olay Nijinsky’nin evlenmesi nedeniyle Diaghilev tarafından topluluktan kovulmasıdır. Nijinsky’nin topluluktan ayrılmasıyla, başrolü genç dansçı Leonide Massine’in oynadığı, Richard Strauss’un “Yusuf’un Öyküsü”nün (Le Légende de Joseph) koreografisi için 1914’te Fokine geri çağırılmıştır.⁴⁰ Massine kısa bir zaman sonra topluluğun baş koreografi olarak yerini alacak ve Ballets Russes’ün ikinci dönemi başlayacaktır.⁴¹

8. BALLETS RUSSES’ÜN ÇATIŞMA YILLARI

Nijinsky’nin kovulmasını, Benois ve Bakst’a konulan bir dizi yasaklar zinciri izlemiştir. Diaghilev diğer Rus sanatçılar Roerich, Korovine, Doboujinsky, genç

³⁹ David Crow, *The Ballets Russes and the Art of Design*, Yale University Press, New Haven 2008, s. 208.

⁴⁰ Diaghilev’in Nijinsky’i koreograf yapmak istemesi üzerine Fokine 1912’de topluluktan ayrılmıştır. Harris, M., “Fokine and Nijinsky: The Turning Points of Ballet”, *Dance History Journal*, <https://www.dancehistory.org/>, (10.08.2024).

⁴¹ Ann Kodicek, *a.g.e.*, 1996, s. 58.

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi
Ekim 2024 Cilt 6 Sayı 2 (91-115)
DOI: 10.47956/bmsd.1445044

Goncharova ve ilk kez Rus olmayan bir sanatçı İspanyol Jose-Maria Sert ile çalışmak için onlarla ilgilenmeye başlamıştır.⁴²

1914 yılı için “Bülbülün Şarkısı” (opera), “Altın Horoz” (opera), “Papillons” ve “Yusuf’un Öyküsü” hazırlanmıştır.⁴³

8.1. Yusuf’un Öyküsü

“Yusuf’un Öyküsü”nün 1914’teki icrasına bir bale demek çok zordur. Neredeyse hiç dans içermez ve dinî bir tapınmayı andırır. Yusuf’un Öyküsü, Diaghilev’in düşünce tarzının ne denli karmaşık ve çok yönlü olduğunun bir simgesidir. Müzik Richard Strauss; libretto Kont Harry von Kessler ve Hugo von Hofmannsthal; dekor İspanyol tasarımcı Jose-Maria Sert; kostümler ise Bakst’a aittir. Eser Alexander Benois’nın birkaç yıl önce önerdiği Veronese⁴⁴ stilinde bir bale yaratma fikrine dayanmaktadır. Bakst için bu, yeni bir bakış açısı olmuştur. Doğulu egzotizmden ve Rus folklorundan ya da romantizmden sonra şimdi büyük sanatçılardan esin almak için İtalya’ya yönelmiştir. Kostümlerin karakteristik motiflerini siluet halindeki figürlerin Veronese resimlerinden çok tanıdık olan dolambaçlı çizgisini kullanarak kendisine ait yeni bir stil yaratmıştır. Her kırmızı tonu değiştirerek ona gergin, trajik bir titreşim vermiştir. Potiphar’ın karısı, yüksek takunyalar giymiş, mücevherli çoraplar üstünde portakal rengi kısa pantolonla Venedikli bir demi-mondaine⁴⁵ olarak betimlenmiştir. Üstünde de ağır ipek işlemeli,

⁴² “Diaghilev and the Ballets Russes – an introduction”,

<https://www.vam.ac.uk/articles/diaghilev-and-the-ballets-russes>, (10.08.2024).

⁴³ Sam Haskins, *The Art of Dance: Russian Ballet and the Modern Movement*, 1st Edition, Thames & Hudson, New York 2020, s. 224.

⁴⁴ Veronese: Veronalı anlamında. Paolo Caliari, 1528-1588; Zeki ve içtenlikçi İtalyan portre ressamıdır. Verona’lı G.B. Badile’nin öğrencisidir. İlk çalışmalarından başlayarak, aydınlık ve biraz donuk olan tarzıyla, biçimleri gölgesiz bir ışık içinde belirtmiştir. Veronese; Venedikli kibarların hoşuna gidecek, gösterişli, dengeli ve yüzeysel bir anlayışa dayanan süsleme resimlerinin en güzel ve en usta örneğini ortaya koymuştur. Saray ve kiliselerde yaptığı tavan süslemeleriyle ünlüdür. “Veronese stili” ise ressamın Veronalı olmasından gelmektedir. En ünlü portresi “Son Yemekler”dir. (“Paolo Veronese.” *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Paolo-Veronese>, (20.08.2024).

⁴⁵ Demi-mondaine, Fransızca bir terim olup, kelime anlamı olarak "yarı dünya" veya "yarı toplum" anlamına gelir. Bu terim, 19. yüzyıl Fransası’nda, özellikle Paris’te, toplumun daha alt sosyal tabakalarından gelen ama yine de bir tür sosyete hayatı süren kadınları tanımlamak için kullanılmıştır. Demi-mondainler, genellikle aristokratlarla ve zengin iş insanlarıyla ilişki kuran, ancak resmi sosyal statüleri olmayan kadınlardır. Bu kavram, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında edebiyat, resim ve tiyatrodaki sıkça kullanılmıştır. Örneğin, bu karakterler hem erotizm hem de toplumsal eleştirinin unsurlarını taşıyan eserlerde sıklıkla

parçalı bir etek vardır. Parlak yeşil saçlarında, mor renkli bir kadife halinde aşağı sarkan kırmızı ve altın renkli muhteşem bir türban takmıştır. Potiphar ise Şehrazat'taki Sultan'a benzetilmiştir. Kırmızı ve altın renkli, çeşmeyi andıran bir taç takmıştır.⁴⁶

Bakst'ın, Diaghilev'in Ballets Russes'ünde 1914 ve 1918 yılları arasında olmayışı büyük bir boşluk oluşturmuştur. Bu boşluğun önemli nedeni ise İda Rubinstein ve Pavlova için yaptığı tasarımlardır. Bu, Diaghilev'i seyircilere yenilikler sunma arayışına itmiştir. Diaghilev yeni arayışlar uğruna sadece eski arkadaşlarını değil, topluluğun özel niteliğini de feda etmiştir. Diaghilev'in "Rusçuluk"tan uzaklaşması kısmen Nijinsky ile bozuşması ve Fokine'in ayrılmasının bir sonucudur. Bu nedenle Diaghilev'in yeni sanat ve sanatçılarla yaptığı denemeler, tercih kadar zorunluluktan da kaynaklanmıştır. Ballets Russes'ün ilk dönemi Fokine, Benois, Bakst ve Rus kompozitörlerle sıkı sıkıya bağlıdır. İkinci dönemde, Fokine gidince iki eski tasarımcı, Diaghilev'in despotik idaresi önünde eğilmek ve istemeyerek de olsa bir tür devrime katılmak zorunda kalmışlardır.⁴⁷

9. BALLETS RUSSES'ÜN SON YILLARI

Savaş yılları, Rusların faaliyetlerini büyük ölçüde kısıtlamıştır. Ancak tüm zorluklara rağmen 1917 yılında "Parade" (Resmi Geçit) adlı yeni bir bale sahnelenmiştir.⁴⁸

9.1. Parade

Bu eserin en belirgin özelliği; sahne dekoru ve kostümlerle bağlantılı olarak Pablo Picasso adının ilk kez duyulmasıdır. Jean Cocteau'nun bir düşüncesinden esinlenerek, Eric Satie'nin müziği ve Leonid Massine'in koreografisiyle düzenlenen Parade adlı eser sirki konu alan espirili bir yapıttır. O zamanlar coşkuyla karşılanmasına rağmen günümüzde çok az sahnelenmektedir. Bir bale üzerinde çalışan sanatçılar topluluğunda Picasso'nun iş birliği, Diaghilev'in toplu sanat bale fikrinin gerçekleştirildiği bir dizi eserin başlangıcı olmuştur. Bunlar artık, öncelikle dans sanatının egemen olduğu yapıtlar olmaktan çıkmıştır. Senaryo, müzik, resim ve

---

yer almıştır. (Bkz.: "Demimonde", <https://www.encyclopedia.com/fashion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/demimonde>, (20.08.2024).)

⁴⁶ "The Legend of Joseph", <https://www.filharmonikusok.hu/en/muvek/jozsef-legenda/>, (10.08.2024).

⁴⁷ Jane Pritchard, *a.g.e.*, s. 28.

⁴⁸ Arthur King Peters, *a.g.e.*, 1986.

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi

Ekim 2024 Cilt 6 Sayı 2 (91-115)

DOI: 10.47956/bmsd.1445044

koreografi, eserlerde eşit değerlendirilecek katkılar haline gelmiştir. Bu da Rusların bir özelliği olmuştur.⁴⁹

Bu arada Nijinsky Buenos Aires'te kendisinin en iyi yorumladığı “Gülün Ruhü” ve “Petruška”yı henüz 27 yaşında olmasına rağmen son kez oynamıştır. Ruhsal dengesi bozulduğundan 30 yıl boyunca acılar içinde tek başına yaşamıştır. 1950 yılında hayata veda etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle, Diaghilev'in 1929 yılındaki ölümü arasında geçen süre, bale dekorlarının neredeyse sadece ünlü ressamlar tarafından tasarlanması ile belirginleşmiştir. Diaghilev, topluluğun dağılmamasını İspanya Kralı Alfonso'nun topluluğun koruyuculuğunu üstlenmesi ile sağlamıştır.⁵⁰

Diaghilev 1918'in ilk aylarında Londra'da “Colesium” ve “Alhambra” tiyatrolarıyla sezonluk anlaşma yapmıştır. Massine'nin koreografisi ve Rossini'nin müziğiyle “La Boutique Fantasque” (Fantastik Dükkân) adlı eser sahnelenmiştir. Canlı, parlak bir yapıt olan dansın konusu; bir oyuncakçı dükkânındaki oyuncuların canlanışını anlatmaktadır. La Boutique Fantasque adlı eserin dekor-kostümlerini Andre Derain tasarlamıştır.⁵¹

“La Tricorne” adlı diğer bir Massine balesi, Manuel de Falla'nın müziği ile Picasso'nun son derece ekonomik dekor ve kostümleriyle hazırlanmıştır. Bu baleden sonra Diaghilev ile Massine'in arası açılmıştır. 1920 yılı Stravinsky'yi yeniden sahnelere getirmiştir.⁵²

“Le Chant du Rossignol” (Bülbülün Şarkısı) adlı Stravinsky'nin eserinin koreografisi Massine tarafından yapılmıştır. Dekor Henri Matisse'e aittir. Massine 1921 yılının başlarında müziğini Stravinsky'nin yazdığı “Pulçinella”yı hazırladıktan sonra topluluktan ayrılmıştır.⁵³

1921 yılında, balenin büyükleri arasına girecek olan yeni bir besteci olan Sergei Prokofiev, Bir Rus soytarı figürü olan “Chout”u bestelemiştir. Chout'un koreografisi Michail Larionov ve Thadee Slavinsky tarafından yapılmıştır. Öykü, karısını öldürüp sonra onu büyülü bir kamçıyla canlandırabildiğini iddia eden bir hokkabazın etrafında dönmektedir.⁵⁴

Aynı tarihte Diaghilev'in Londra'da “Uyuyan Prenses”in çok masraflı yeni bir düzenlemesi nedeniyle, topluluk neredeyse iflasın eşiğine gelmiştir.⁵⁵

⁴⁹ Jane Pritchard, *a.g.e.*, s. 29.

⁵⁰ Ann Kodicek, *a.g.e.*, 1996, s. 57.

⁵¹ “La Boutique Fantasque”, *Royal Opera House*, <https://www.roh.org.uk>, (21.08.2024).

⁵² Igor Stravinsky, *La Tricorne*, Boosey & Hawkes, New York 1921.

⁵³ Jane Pritchard, *a.g.e.*, s. 40.

⁵⁴ Jane Pritchard, *a.g.e.*, s. 45.

⁵⁵ Alan Ryman, *The Ballets Russes: The History and the Legacy*, Dance Books, London 1996.

1922 yılında “Le Renard” (Tilki) Stravinsky’nin sevimli bir çalışmasıdır. Dekor-kostümleri Larionov’a aittir. Koreografıyı Bronislava Nijinska yapmıştır.⁵⁶

1923 yılının ise tek eseri olan “Les Noces”, Nijinska’nın koreografisi ve Stravinsky’nin bestesiyle seyirciye sunulmuştur. Dekor ve kostümleri Natalia Goncharova’ya aittir.⁵⁷

1924 yılında Marie Laurencin’in kostüm ve sahne dekorunu yarattığı, müziği de Francis Poulenc’e ait olan “Les Biches” (Dişi Geyikler) sahnelenmiştir. Koreografisi Nijinska’ya aittir. Lully ve Moliere tarafından 1661 yılında yaratılmış olan “Les Fâcheux” adlı bale komedisi Nijinska’nın koreografisi, Georges Auric’in yeni müziği ve George Braque’ın dekor-kostümleriyle yeniden sahnelenmiştir.⁵⁸

9.2. Le Train Bleu

Nijinska, 1924 yılında prömiyeri yapılan “Le Train Bleu” (Mavi Tren) adlı koreografide; Paris ile Cote d’Azur’ü birleştiren ünlü lüks treni canlandırmıştır. Francis Poulenc, Georges Auric ve Arthur Honegger’in de üyesi oldukları “Altılılar Grubu”na dâhil olan Dairus Milhaud’nun da bu eserde ilk kez besteci olarak adı duyulmuştur. Le Train Bieu’nun dekoru Henry Laurens, kostümler ise Pablo Picasso ve Gabriel Chanel tarafından yapılmıştır.⁵⁹

Anton Dolin’in dans ettiği uçarı atlet Jigolo Beau Gosse, Sokolova’nın canlandırdığı oynak kız Perlouse ve Leon Woizikovsky’nin oynadığı golf oyuncusu arasında dönen maskaralıkları anlatan baledir. Kiev’den gelen Sergei Lifar da bu eserde dans etmiştir. Gabriel Chanel kostümleri Cocteau’nun istediği biçimde tasarlamıştır. Woizikovsky, ağır golf pantolonu ve ayakkabıları ile, plaj güzelleri de sandalet ve plaj giysileri ile dans etmişlerdir. Gösteri, Anton Dolin’in akrobatik hareketleriyle sona erdiğinde Nijinska’nın koreografisi çok beğeni kazanmıştır.⁶⁰

1925 yılında, Diaghilev ile vatandaşı Rus George Balanchine’in iş birliği başlamıştır.⁶¹ Balanchine daha önce Rusya’da koreograf olarak kendini kanıtlamıştır. Balanchine’in “Barabau” adlı balesi, ünlü ressam Maurice Utrillo’nun tasarımları Balanchine’nin koreografisine rağmen beklenen etkiyi uyandırmamıştır. Balanchine’nin Nijinska ile yaratmış olduğu “Romeo ve Juliette”in bale uyarlaması

---

⁵⁶ Ivor Guest, *a.g.e.*, 1989.

⁵⁷ Beatrice Fenmen, *Bale Tarihi*, Sevda Cenap and Müzik Vakfı, Ankara 1986, s. 55.

⁵⁸ Ivor Guest, *a.g.e.*, 1989.

⁵⁹ Bronislava Nijinska, *Le Train Bleu*, Ballets Russes, London 1924, <https://www.ballet.org.uk/le-train-bleu> (08.08.2024).

⁶⁰ Ivor Guest, *a.g.e.*, 1989.

⁶¹ Beatrice Fenmen, *a.g.e.* s. 55.

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi
Ekim 2024 Cilt 6 Sayı 2 (91-115)
DOI: 10.47956/bmsd.1445044

sönük kalmıştır. Libretto'yu Jean Cocteau yazmıştır.⁶² Romeo ve Juliette'te önemli bir rol olan Mercutio rolünü de Cocteau kendi oynamıştır. Bu yapıtta aynı anda iki büyük ressam Max Ernst ve Joan Miro dekor ve kostümleri tasarlamışlardır. Müzik Constant Lambert tarafından bestelenmiştir. Balanchine'in "La Chatte" (Kedi) adlı diğer bir balesi daha büyük bir başarıya ulaşmıştır. Bu dönemin program kitapçıklarında; kısa süre sonra Fransız balesinde önemli rol oynayacak olan dansçı Sergei Lifar'ın adı da yeni yeni görülmeye başlanmıştır. Ancak Balanchine'in en büyük başarısı 1928 yılında Stravinsky'nin müziğiyle koreografisini yapmış olduğu "Apollon Musagete" (Apollo Müzler'in lideri) adlı baledir. Bu yapıt iki sanatçının (Balanchine ve Stravinsky) uzun süreli birlikteliğinin başlangıcı olmuştur. Balanchine'in önem taşıyan son balesi; Diaghilev'in ölümünden önce, Prokofiev'in müziği, George Roualt'un şahane sahne tasarımları yaratmış olduğu ve 1929 yılında sahnelenen "Le Fils Prodigue" (Savurgan Oğul) adlı yapıttır.⁶³

Diaghilev'in ölümüyle 1909'a kadar uzanan ve bale sanatına çok büyük yenilikler getiren bir devir böylelikle kapanmıştır. Diaghilev 1929 yılında Venedik'te ölmüştür.⁶⁴ Ardında, şüphesiz doldurulmaz bir boşluk bırakmıştır. Onunla, sanatın büyük ustalarından biri daha yaşama veda etmiştir. Diaghilev'in ölümüyle Ballets Russes devri sona ermiştir.

10. SONUÇ

Sergei Diaghilev, sahne sanatının sınırlarını aşan bir vizyoner olarak tanınır. O, sanatın bir ulusun sınırlarını aşan evrensel bir dil olduğuna inanır. Bu inançla hareket ederek Rus kültür ve sanatının Avrupa'ya taşınmasını hedeflemiştir. Sergilediği bale ve sanat eserleriyle, Rusya'nın derin ve zengin kültür mirasını Avrupa'nın kalbinde yaşatmayı başarmıştır. Onun çalışmaları, sadece bir ulusun değil, insanlığın ortak mirasının önemini vurgulayarak, farklı kültürler arasında köprüler kurmayı amaçlamıştır.

Ballets Russes, Sergei Diaghilev'in liderliğindeki bir sanat hareketidir ve Rus kültürünü dünya sahnesine taşıyan önemli bir figürdür. Diaghilev'in yönetiminde, Ballets Russes sadece bir bale topluluğundan çok daha fazlası haline gelmiştir; bir kültürel fenomene dönüşmüştür. Bu topluluk, sadece dansın değil, aynı zamanda müziğin, kostüm tasarımının, dekorun ve hatta sahne sanatlarının sınırlarını zorlamıştır.

⁶² Arthur King Peters, *a.g.e.*, 1986.

⁶³ Ivor Guest, *a.g.e.*, 1989.

⁶⁴ Ann Kodicek, *a.g.e.*, 1996, s. 59.

Ballets Russes'ün getirdiği en önemli yenilikler arasında görkemli dekor ve kostümler, o güne dek hiç görülmemiş renk ve hareket zenginliği getirirken bir yandan da sahne düzeninde büyük ölçüde iki boyutluluk tercih edilmiştir.

Diaghilev'in ilk dönemlerindeki danslarında dekor ve kostümleri tasarlayanlar genellikle Rus kökenli sanatçılardır. Bu sanatçılar arasında Bakst, Roerich ve Benois gibi önemli isimler bulunmaktadır. Rus kültürünün derinliklerinden ilham alarak olağanüstü görsel deneyimler yaratmaya çalışmışlardır. Değişim yaratıcı bir süreçtir ve bu sanatçılar Rusya'nın zengin kültürel mirasını Avrupa'nın sahnesine taşımak için çalışmışlardır. Bu iş birlikleri Ballets Russes'ün ilk dönemlerinde sahne sanatlarının ve görsel estetiğin ilerlemesine önemli katkılarda bulunmuştur.

Diaghilev son döneminde, Matisse, Utrillo, de Chirico, Picasso ve Derain gibi kübist ressamlarla ortak çalışmalar gerçekleştirmiştir. Sahnedeki olağanüstü renk, ışık ve hareket seyriyle birlikte, Ballets Russes çağının en belirgin sanat anlayışına somut bir örnek teşkil etmiştir. Ünlü Alman besteci Richard Wagner'in de temsilcisi olduğu simgeciğin öne sürdüğü "bütüncül sanat yapısı" kavramında, farklı sanat dallarının bir araya gelerek tek bir sanat eseri oluşturması öngörülmüştür. Ballets Russes, dans, resim ve müziğin birleşerek tek bir sanat formuna dönüşmesini başarıyla sergilemiştir.

İlk iki sezonda "Poloveç Dansları", "Kleopatra", "Şehrazat" ve "Ateşkuşu" gibi eserler, seyirciler üzerinde büyük bir etki bırakarak balenin zirveye ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu eserlerde, müzik baleye ruh verirken, sahne tasarımı da müziği somutlaştırmış ve şekil kazandırmıştır. Müzik ile dans arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır; iyi bir müzik, duyguları ifade ederken dans da ona uyum sağlamalıdır. Nijinsky'nin Bir Pan'ın Öğleden Sonrası'nda sergilediği yeni koreografik tarz, Bakst'ın tasarladığı dekor ve kostümlerle birleşerek farklı bir estetik yaratmıştır. Bu sayede Ballets Russes, sanatın farklı disiplinlerini bir araya getirerek bir bütün oluşturmuş ve çağının en dikkat çeken sanat anlayışlarından biri haline gelmiştir.

1919-1928 yılları, Ballets Russes'ün ikinci dönemi olarak kabul edilir. Bu dönemde, Diaghilev daha çok Poulenc, Auric, Milhaud gibi Avrupalı bestecilerle çalışmıştır. Son dönemlerin koreografı olan Bronislava Nijinska ve George Balanchine ile birçok dansçı, Ballets Russes geleneğini Avrupa ve Amerika'da uzun süre devam ettirmiştir. 20. yüzyıl başlarında Avrupa'da dans kademeli olarak yok olmaya başlarken Ballets Russes'ün "Rus sanatı" nı Avrupa'ya tanıtmaya çalışmaları, bale geleneğinin geleceğini şekillendirmiştir. Ballets Russes, modern dansın günümüze gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, tüm sahne sanatlarına "modernizm" i getirmiş ve bale sanatının kurtarıcısı olmuştur. Sahneye olağanüstü bir renk, ışık ve hareket cümbüşü getiren Ballets Russes, çeşitli sanat dallarının ortak bir üretimle bir

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi

Ekim 2024 Cilt 6 Sayı 2 (91-115)

DOI: 10.47956/bmsd.1445044

araya gelerek tek bir sanat eseri oluşturması ilkesinin en önemli uygulayıcısı olmuştur.

KAYNAKÇA

ALEXANDRE, Arsene-COCTEAU, Jean, *The Decorative Art of Leon Bakst*, 1st Edition, Dover Publications, New York 1972.

AYVAZOĞLU, Seda-ÖZCAN, Kerem, “From court to theater in the 18th century: birth of the ballet d’action (dramatic ballet)”, *Journal for the Interdisciplinary Art and Education*, 2(1), 1-8, June 2021.

BUCKLE, Richard, *Diaghilev*, 1st Edition, Atheneum, New York 1979.

_____, Richard, *Nijinsky*, 1st Edition, Atheneum, New York 1971.

CASTLE, Howard, *The Diaghilev and Ballets Russes Costumes*, Sotheby's Auction Catalogues, Londra 1995.

CROW, David, *The Ballets Russes and the Art of Design*, Yale University Press, New Haven 2008.

FENMEN, Beatrice, *Bale Tarihi*, Sevda Cenap and Müzik Vakfı Yayınları, Ankara 1986.

GARAFOLA, Lynn, *Diaghilev’s Ballets Russes*, Da Capo Press, New York 1989.

GUEST, Hatchinson-JESCHKE, Claudia-NEAYU, Philippe-MICHEL Jean, *Afternoon of a Faun*, 1st Edition, The Vendome Press, New York 1987.

GUEST, Ivor, *Bale Tarihi*, çev. Aysun Aslan, 2. Baskı, Afa Matbaacılık, İstanbul 1989.

HASKINS, Sam, *The Art of Dance: Russian Ballet and the Modern Movement*, 1st Edition, Thames & Hudson, New York 2020.

JASKSON, Sheila, *Simple Stage Costumes and How to Make them*, 1st Edition, Watson-Guptill Publications, New York 1970.

JULLIAN, Philippe, *Léon Bakst: The Story of the Artist's Life*, 1st Edition, Praeger, New York 1974.

KODICEK, Ann, *Diaghilev Creator of the Ballets Russes Art Music Dance*, Barbican Art Gallery/Lund Humphries Publishers, 1996.

LEICHTENTHAN, Rudolf, *Ballet Geschichte im Überblick*, Noetzel, Heinrichshafen-Bücker, Wilhelmshaven 1990.

PERCIVAL, John, *The World of Diaghilev*, Rinehart and Winston, New York 1971.

PETERS, King Arthur, *Jean Cocteau and His World*, 1st Edition, The Vendome Press, New York 1986.

POZHARSKAYA, Militsa, *The Russian Seasons in Paris Sketches the Scenery and Costumes*, Iskustvo Art Publichers, Moscow 1988.

PRITCHARD, Jane, *Diaghilev and the Golden Age of the Ballets Russes 1909–1929*, V&A Publishing, Londra 2010.

_____, John, *Ballets Russes and the Transformation of Dance*, Routledge, London 2018.

RYMAN, Alan, *The Ballets Russes: The History and the Legacy*, Dance Books, London 1996.

SPENCER, Charles, *Leon Bakst*, Academy Editions, London 1975.

STRAVINSKY, Igor, *La Tricorne*, Boosey & Hawkes, New York 1921.

YÜCEL, Figen, *Bale Tarihi Notları*, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (Teksir Baskı), İstanbul 1998.

İnternet Tabanlı Kaynaklar

"La Boutique Fantasque." Royal Opera House.

<https://www.roh.org.uk>, (21.08.2024).

"Paolo Veronese", *Encyclopaedia Britannica*.

<https://www.britannica.com/biography/Paolo-Veronese>. (20.08.2024).

"Afternoon of a Faun (Nijinsky)."

[https://en.wikipedia.org/wiki/Afternoon_of_a_Faun_\(Nijinsky\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Afternoon_of_a_Faun_(Nijinsky)), (30.03.2024).

"Cléopâtre (Ballet)", Wikipedia,

[https://en.wikipedia.org/wiki/Cl%C3%A9op%C3%A2tre_\(ballet\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Cl%C3%A9op%C3%A2tre_(ballet)), (08.07.2024).

"Demimonde",

<https://www.encyclopedia.com/fashion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/demimonde>, (20.08.2024).

"Diaghilev and the Ballets Russes 1909-1929",

<https://iabarcelona.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/01/diaghilev.pdf>, (09.07.2024).

"Diaghilev and the Ballets Russes, 1909–1929: When Art Danced with Music", National Gallery of Art, Washington, D.C.,

<https://www.nga.gov/exhibitions/2009/ballets-russes.html>, (01.04.2024).

"Diaghilev and the Ballets Russes – an introduction",

<https://www.vam.ac.uk/articles/diaghilev-and-the-ballets-russes>, (10.08.2024).

"Fokine Estate Archive Fokine' Revolution",

<http://www.michelfokine.com/id63.html>, (02.04.2024).

"L'Après-midi d'un faune (Ballet)",

[https://en.wikipedia.org/wiki/L%27Apr%C3%A8s-midi_d%27un_faune_\(ballet\)](https://en.wikipedia.org/wiki/L%27Apr%C3%A8s-midi_d%27un_faune_(ballet)), (08.08.2024).

"Longus", <https://www.britannica.com/biography/Longus>, (26.09.2024).

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi

Ekim 2024 Cilt 6 Sayı 2 (91-115)

DOI: 10.47956/bmsd.1445044

“Sergei Diaghilev Overview and Analysis”,

<https://www.theartstory.org/artist/diaghilev-sergei>, (02.04.2024).

“Sergei Diaghilev”, *Wikipedia, The Free Encyclopedia*,

https://en.wikipedia.org/wiki/Sergei_Diaghilev, (02.04.2024).

"Fokine and Nijinsky: The Turning Points of Ballet." *Dance History Journal*. Accessed October 10, 2024. <https://www.dancehistory.org/>.

“Cléopâtre,” Diaghilev’s Ballets Russes, 1909-1929: Twenty Years That Changed the World of Art, https://library.harvard.edu/sites/default/files/static/onlineexhibits/diaghilev/first_season/6_1.html, (09.07.2024).

“Diaghilev's Ballets Russes, 1909-1929: Twenty Years That Changed the World of Art”, https://library.harvard.edu/sites/default/files/static/onlineexhibits/diaghilev/second_season/7_2.html, (08.08.2024).

“NIJINSKA, Bronislava. *Le Train Bleu*. Ballets Russes, London 1924”, <https://www.ballet.org.uk/le-train-bleu>, (08.08.2024).

“The Legend of Joseph”, <https://www.filharmonikusok.hu/en/muvek/jozsef-legendaj/>, (10.08.2024).

“Art Nouveau”, https://tr.wikipedia.org/wiki/Art_Nouveau, (30.03.2024).

ETİK: Bu makale, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Çalışmamın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.